

УДК 330.4:338.2; 351

Ірина Вікторівна ВОРОНЕНКО

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, докторант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, e-mail: irynav@email.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1839-7275>

МОНІТОРИНГ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Вороненко, І. В. Моніторинг електронної демократії як складова розвитку економіки в умовах цифровізації // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць (ISSN 2313-4569); за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2018. № 2 (66). С. 30–44.

Анотація. У статті зазначено, що з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій з метою розширення можливостей участі громадян у процесі державотворення та державного управління все більше застосовуються інструменти електронної демократії. Здійснено функціональний та кореляційний аналіз індикаторів моніторингу розвитку електронної демократії, а саме індексів: розвитку електронного уряду, демократії, свободи преси та свободи слова. Встановлено структуру показників, які включаються при розрахунку даних індексів, а також механізм підрахунку інтегрального показника. Відзначено наявність в цілому щільного взаємозв'язку досліджуваних індексів на високому рівні значимості. Наведено дані щодо динаміки цих індексів за країнами світу протягом останніх десяти років. Вказано на наявність тенденції щодо стагнації досліджуваних індексів в цілому по світу. Зроблено висновок щодо доцільності проведення заходів спрямованих на поліпшення складових електронної демократії в Україні. Здійснений функціональний та кореляційний аналіз індикаторів моніторингу розвитку електронної демократії є складовою процесу побудови єдиного інтегрального показника, який буде включати усі аспекти функціонування ринку ІКТ, та, як наслідок, надавати більш цілісну його характеристику.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології; індекси; електронний уряд; демократія; свобода преси; свобода у світі.

Ірина Викторовна ВОРОНЕНКО

кандидат экономических наук, старший научный сотрудник, докторант, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, e-mail: irynav@email.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1839-7275>

МОНІТОРИНГ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Вороненко, И. В. Мониторинг электронной демократии как составляющая развития экономики в условиях цифровизации // Вестник социально-экономических исследований : сб. науч. трудов (ISSN 2313-4569); под ред. М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. Одесса : Одесский национальный экономический университет. 2018. № 2 (66). С. 30–44.

Аннотация. В статье отмечено, что с развитием информационно-коммуникационных технологий в целях расширения возможностей участия граждан в процессе создания государства и государственного управления все больше применяются инструменты электронной демократии. Осуществлен функциональный и корреляционный анализ индикаторов мониторинга развития электронной демократии, а именно индексов: развития электронного правительства, демократии, свободы прессы и свободы слова. Установлена структура показателей, которые включаются при расчете данных индексов, а также механизм подсчета интегрального показателя. Отмечено наличие в целом тесной взаимосвязи исследуемых индексов на высоком уровне значимости. Приведены данные по динамике этих индексов по странам мира в течение последних десяти лет. Отмечено наличие тенденции стагнации исследуемых индексов в целом по миру. Сделан вывод о целесообразности проведения мероприятий, направленных на улучшение составляющих электронной демократии в Украине. Проведенный функциональный и корреляционный анализ индикаторов мониторинга развития электронной демократии является составляющей процесса построения единого интегрального показателя, который будет включать все аспекты функционирования рынка ИКТ, и, как следствие, предоставлять более целостную его характеристику.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии; индексы; электронное правительство; демократия; свобода прессы; свобода в мире.

Iryna VORONENKO

PhD in Economics, Senior Researcher, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, e-mail: irynav@email.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1839-7275>

E-DEMOCRACY MONITORING AS A PART OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF DIGITIZATION

Voronenko, I. (2018). E-democracy monitoring as a part of economic development in the conditions of digitization. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Monitorynh elektronnoi demokratii yak skladova rozvytku ekonomiky v umovakh tsyfrovizatsii; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 2 (66), pp. 30–44.

Abstract. *The article notes that with an information and communication technologies development and with the purpose of opportunities expanding for citizen participation in the state building and public administration process, e-democracy tools are increasingly being used. A functional and correlation analysis of the e-democracy development indicators are performed, namely, the indexes: e-government development, democracy development, freedom of the press and speech. The indicators structure, which included in calculation of these indexes, and also mechanism of integral index calculation is established. The presence of a generally correlation between the studied indices at a high level of significance is noted. The information about of these indices dynamic by the countries of world for the last decade are given. It is indicated that there is a tendency towards the stagnation of the studied indices in the whole world. The presence of stagnation tendency of the studied indices in the whole world is indicated. A conclusion about the necessity performing of different activities which aimed to improve the current situation with e-democracy in Ukraine is concluded. The performed functional and correlation analysis of monitoring indicators of e-democracy development is a part of building a single integral indicator process, which will include all aspects of the ICT market functioning, and, consequently, provide a more complete description of it.*

Keywords: *information and communication technologies; indexes; e-government; democracy; freedom of the press; freedom in the world.*

JEL classification: *L900; O110*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та засоби масової інформації (ЗМІ) на сьогодні є невід'ємною складовою функціонування всіх сфер економічної діяльності як конкретної країни, так і світу в цілому. Підкреслимо, що у схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України Концепції розвитку електронної демократії в Україні зазначено, що «В Україні, яка є членом Ради Європи, розвиток демократичних процесів, застосування загальноновизнаної системи демократичних цінностей, зокрема, щодо участі громадян та інститутів громадянського суспільства в процесах формування та реалізації державної політики, відіграє ключову роль у забезпеченні економічного та соціального прогресу в державі. За світовим індексом розвитку електронного уряду ООН (E-Government Development Index) в 2016 році Україна посіла 62 позицію. Цей показник є визначальним для подальшого моніторингу успішності реалізації даної Концепції та оцінки ефективності окремих заходів з плану дій щодо її реалізації. За світовим індексом демократії в 2016 році Україна посіла 86 позицію. Найбільш поширеними інструментами електронної демократії, що застосовуються сьогодні в Україні як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні, є електронні консультації, електронні петиції, електронні звернення, бюджети участі (громадські бюджети). Також створені ресурси для оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних, у тому числі з використанням електронних платформ. Водночас відсутність в Україні методології оцінки розвитку у сфері електронної демократії не дає можливості на даний час об'єктивно оцінити процеси, пов'язані із зазначеним питанням» [1].

У цих умовах, погоджуючись також з С. О. Довгим, що «достовірні та точні статистичні дані є ключовим чинником для розуміння економічних і соціальних явищ» [2], вважаємо за доцільне звернутися до аналізу систем індикаторів вимірювання ключових показників сучасного стану розвитку електронної демократії.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Аналізу різних систем індикаторів розвитку світового ринку ІКТ приділяється багато уваги різними вітчизняними та зарубіжними

вченими, зокрема, О. Довгим [2], Г. Коломійцем [3], Б. Сану [4], Дж. Саксом [5], М. Фархаді [6]. Проблематиці розбудови електронної демократії присвячено роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: Д. Крейс [7], Х. Кохалик [8], В. Кузьменко [9], І. Перніс [10], Ф. Ширазі [11]. Безпосередньо з самою статистичною інформацією щодо конкретної системи індикаторів, а також її функціональним аналізом можна ознайомитися на офіційних сайтах міжнародних організацій та агентств.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Варто зазначити, що на сьогодні відсутні системні наукові праці, в яких здійснено функціональний та кореляційний аналіз індикаторів моніторингу розвитку електронної демократії.

Однак у Концепції розвитку електронної демократії в Україні [1] у «Проблемі, яка потребує розв'язання» наводиться аналіз двох ключових індексів, що характеризують розвиток електронної демократії в Україні, а саме: індекс розвитку електронного уряду (E-Government Development Index) та індекс демократії (Democracy Index).

Попередній аналіз структури Індексів, на наш погляд, дозволяє зробити висновок щодо доцільності дослідження також індексу свободи преси (World Press Freedom Index) та свободи в світі (Freedom in the World) для оцінки стану електронної демократії. Відтак, вважаємо за доцільне здійснити функціональний, статистичний та кореляційний аналіз вищеназаних індексів.

Постановка завдання. Метою статті є функціональний та кореляційний аналіз індикаторів моніторингу розвитку електронної демократії, а саме індексів: розвитку електронного уряду, демократії, свободи преси та свободи слова.

Виклад основного матеріалу дослідження. Індекс розвитку електронного уряду складається Департаментом з економічних та соціальних питань Організації Об'єднаних Націй та базується на комплексному опитуванні онлайн-присутності, оцінці національних веб-сайтів, а також дослідженні застосовуваних політик та стратегій електронного управління в цілому та в окремих секторах для надання основних послуг [12]. Рейтинг рівня розвитку країн розподіляється на основі отриманого ними загального індексу, який складається із субіндексів, що характеризують стан: телекомунікаційної інфраструктури, людського капіталу та веб-присутності органів державної влади. Для наочності на рис. 1 наведено структуру показників, що включаються при розрахунку індексу розвитку електронного уряду.

Розрахунок індексу розвитку електронного уряду здійснюється на основі середньозваженого значення трьох нормалізованих балів за трьома вищеназаними субіндексами, два з яких (субіндекси телекомунікаційної інфраструктури та людського капіталу) також визначаються як середньозважені від наведених вище складових, а індекс онлайн-сервісів визначається шляхом заповнення анкети, яка передбачає відповідь на 140 бінарних питань. Це означає, що кожна позитивна відповідь породжує «більш поглиблене питання», за результатами якого шляхом розрахунку пропорції позитивних відповідей до загальної кількості запитань присвоюється бал від 0 до 1 [13]. Відзначимо, що до питань які підіймаються для визначення субіндексу онлайн-сервісів включаються наступні:

- інформація щодо використання відкритих наборів даних, майбутніх закупівель, організаційної структури уряду, підготовки технічних і професійних навичок для молоді, політики соціального захисту чи бюджет шкіл з доступними об'єктами, статистики дорожньо-транспортних пригод, безпеки дорожнього руху, результати будь-яких державних закупівель/процедур торгів, послуг репродуктивного здоров'я, розподілу робочої сили державного сектору за статтями, забруднення та запобіжних заходів тощо;
- наявність новітньої інформації на порталі щодо інструментів отримання матеріалів для обговорення політики, підтримки автентифікації або цифрового ідентифікатора, підтримки всіх офіційних мов, функцій соціальних мереж, функцій безпеки на порталі, ефективності пошукової системи, карти сайту, відкритих державних даних про освіту,

- зайнятість, охорону навколишнього середовища, охорону здоров'я та соціальний захист, відкритих конкурсних даних, ознак, що стосуються доступності, нормативно-правової бази, що регламентує цифрову чи кібербезпеку тощо;
- можливість подавати декларацію про доходи та інші податки через Інтернет, запитувати нові відкриті набори даних, звітувати та відслідковувати неетичну поведінку державних службовців/установ, повідомляти про порушення трудового законодавства, зареєструвати он-лайн автомобіль чи новий бізнес, отримувати оновлення або сповіщення з питань освіти, праці, здоров'я, соціального захисту, погодних умов або сільськогосподарських технологій, про проблеми навколишнього середовища, платити он-лайн за воду та електроенергію, подати скаргу на публічні послуги тощо.

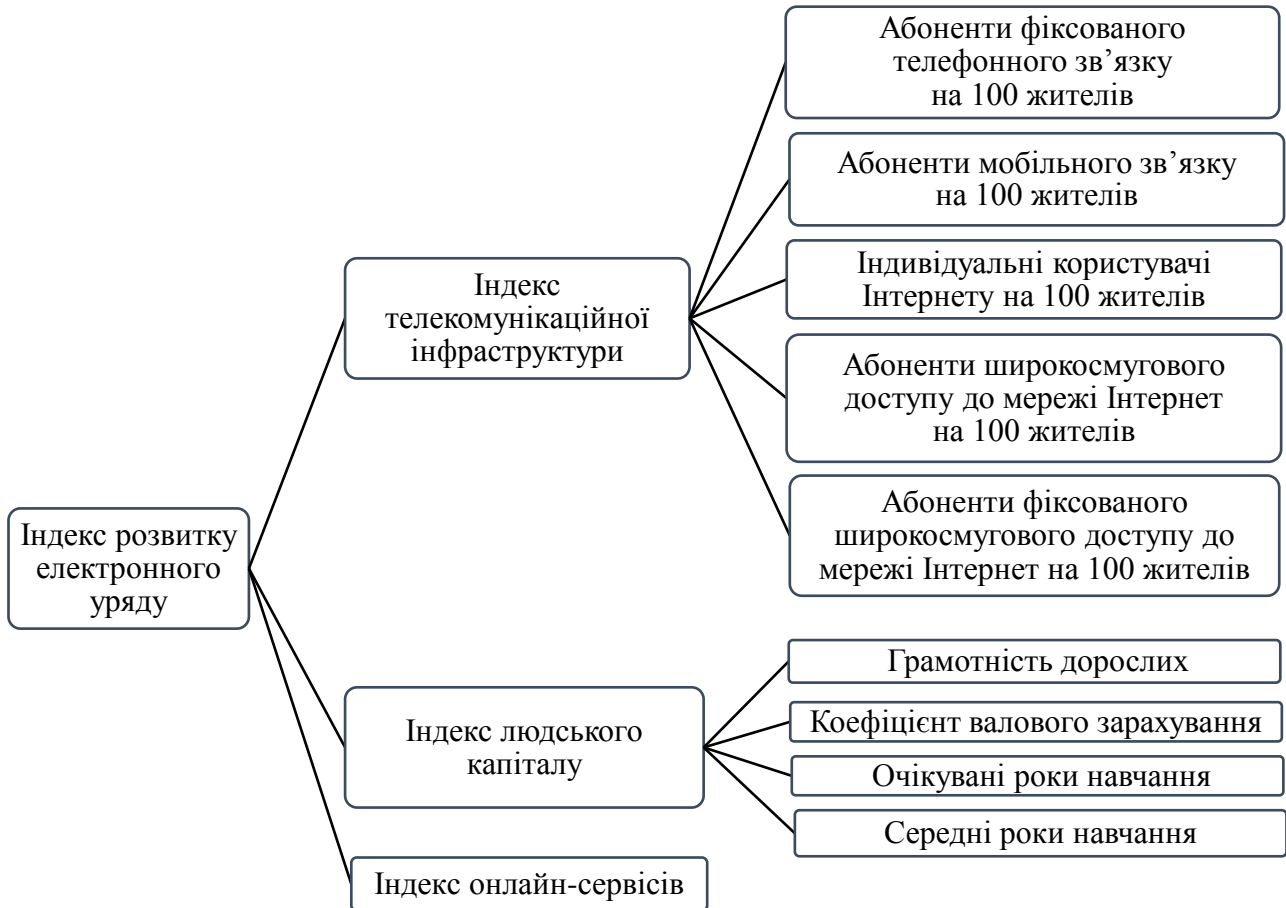

Рис. 1. Структура показників, що включаються при розрахунку індексу розвитку електронного уряду (розроблено автором за даними [12; 13])

Варто зазначити, що вищенаведений список питань є динамічним і оновлюється щорічно.

Щодо нормалізації показників за трьома субіндексами застосовується процедура стандартизації для кожного з них за наступною формулою: $x_{new} = (x - \mu) / \sigma$, де: x – бал, який буде стандартизовано; μ – середній показник населення; σ – стандартне відхилення населення [13].

На рис. 2 для наочності наведено аналіз стану індексу розвитку електронного уряду для 192 країн світу [14]. За даними 2018 року першість за даним рейтингом отримала Данія, за нею розташувалися Австралія та Республіка Корея. Серед країн Європи лідирують Естонія, Франція і Норвегія. Останнє місце посіли Сомалі.

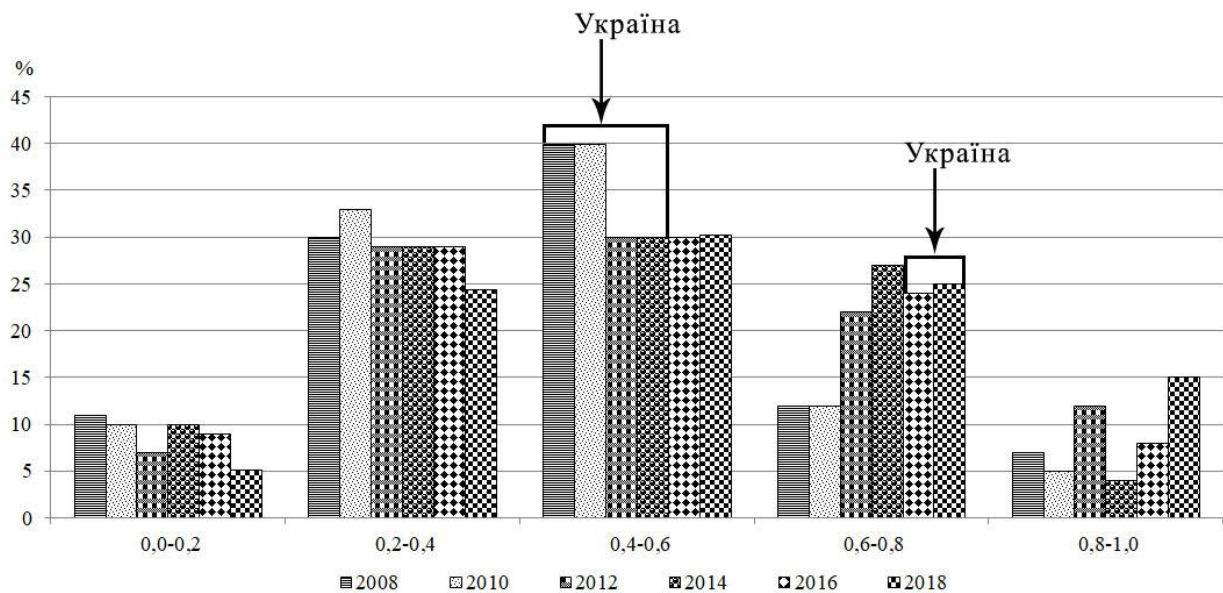

Рис. 2. Динаміка індексу розвитку електронного уряду за країнами світу (розроблено автором за даними [14])

Підкреслимо наявність тенденції щодо покращення індексу за роками в цілому по світу. Так, якщо за даними 2008 року було 7% країн з найвищим індексом розвитку електронного уряду (значення індексу понад 0,8), то у 2018 році таких країн було 15% від загальної кількості; індекс від 0,6 до 0,8 у 2008 році був у 12%, а в 2018 році у 25%. Щодо України, то в 2008 році індекс розвитку електронного уряду складав 0,57, а в 2018 році досягнув 0,62.

Індекс демократії, що розраховується «Economist Intelligence Unit», надає характеристику загального рівня демократії для 165 різних країн світу та двох територій. Шкала оцінювання базується на рейтингу 60 індикаторів, які згруповані в 5 категорій [15]. Для наочності на рис. 3 наведено структуру показників, що включаються при розрахунку індексу демократії.

Кожна категорія має рейтинг від 0 до 10, а загальна індексна оцінка є простим середнім усіх п'яти категорій індексу. Категорії індексів базуються на сумі оцінок індикатора за кожною підкатегорією, яка конвертується в шкалу від 0 до 10.

Водночас передбачається проведення коригування у випадку, коли демократія не оцінюється в 1 бал серед таких критичних областей як: свобода та справедливість національних виборів, безпека виборців, вплив іноземних держав на уряд, здатність державної служби реалізовувати державну політику. Якщо сума балів за перші три питання становить 0 (або 0,5), то від індексу у відповідній категорії вираховується один бал або 0,5 бала відповідно.

Зазначимо, що значення індексу використовуються для розподілу країн у межах одного з чотирьох типів режимів: повна демократія (кількість балів понад 8); недосконала демократія (кількість балів понад 6 і менш ніж 8); гібридні режими (кількість балів понад 4, і менш ніж або рівна 6), авторитарні режими (бали менш ніж або рівні 4). Відповідно до класифікації, що використовується:

- до режиму «повна демократія» належать країни, в яких не лише наявні основні політичні свободи та цивільні права, але й також розвинена політична культура, що допомагає розвитку демократії. Функціонування уряду є задовільним, мас-медіа є незалежними та існують в умовах конкуренції, існує ефективна система стримувань і противаг, судова влада є незалежною, а судові рішення виконуються. У функціонуванні демократії існують лише деякі проблеми;
- країни, що належать до режиму «недосконала демократія» також мають вільні та чесні вибори, і навіть за наявності проблем, таких як порушення свободи засобів масової інформації, дотримуються основних цивільних прав. Однак, існують значні недоліки в

інших аспектах демократії, включаючи проблеми в управлінні, нерозвиненість політичної культури та низький рівень політичної участі;

- країни, що належать до «гібридних режимів» мають вибори, які містять суттєві порушення, що часто перешкоджає їм бути не корумпованими та справедливими, може бути загальний державний тиск на опозиційні партії та кандидатів. Серйозні слабкі сторони зустрічаються частіше, ніж у країнах з недосконалою демократією – у політичній культурі, функціонуванні уряду та політичній участі, корупція має широке поширення, а законність слабка, громадянське суспільство та його права слабкі. Зазвичай є переслідування та тиск на журналістів, а судова система не є незалежною;
- до «авторитарних режимів» належать країни, які не мають державного політичного плюралізму. Деякі формальні інститути демократії можуть існувати, але вони мають мало прав та свобод. Вибори, якщо вони відбуваються, не є вільними та справедливими. Існує нехтування порушеннями громадянських свобод. ЗМІ, зазвичай, належать державі або контролюються групами, що підпорядковуються до правлячого режиму. Також в таких країнах не існує незалежного правового та судового органу влади.

Для оцінки даного індексу використовується комбінація дихотомічної (1 для «так» і 0 для «немає відповіді») та триточної систем оцінок (вводиться можливість виставлення 0,5 балів для захоплення «сірих областей», де просте так або ні є проблематичними) вищенаведених 60 індикаторів. Важливим, диференційованим аспектом розрахунку цього індексу є те, що крім оцінок експертів, також за можливістю використовується опитування громадської думки, крім цього враховуються результати різних регіональних та національних досліджень, а у тому випадку коли для країни відсутні результати опитування, для заповнення прогалів використовуються результати опитування аналогічних країн.

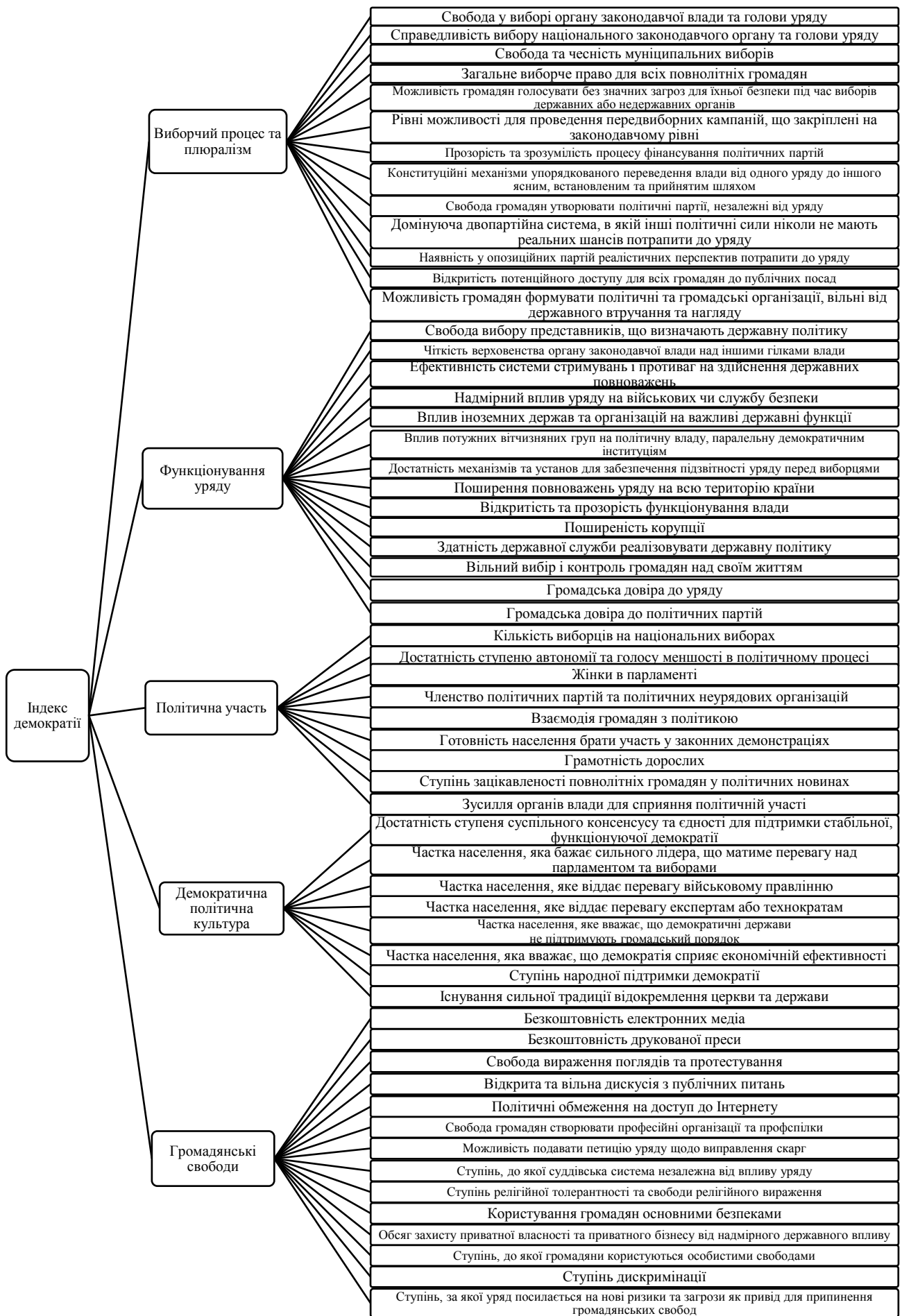

Рис. 3. Структура показників, що включаються при розрахунку індексу розвитку електронної демократії (розроблено автором за даними [15])

На рис. 4 для наочності наведено аналіз динаміки індексу демократії за даними 167 країн світу [15]. За даними 2017 року першість за індексом демократії отримали наступні країни Європи: Норвегія, Ісландія та Швейцарія, за ними розташувалися Нова Зеландія та Данія. Останнє місце посіла Північна Корея.

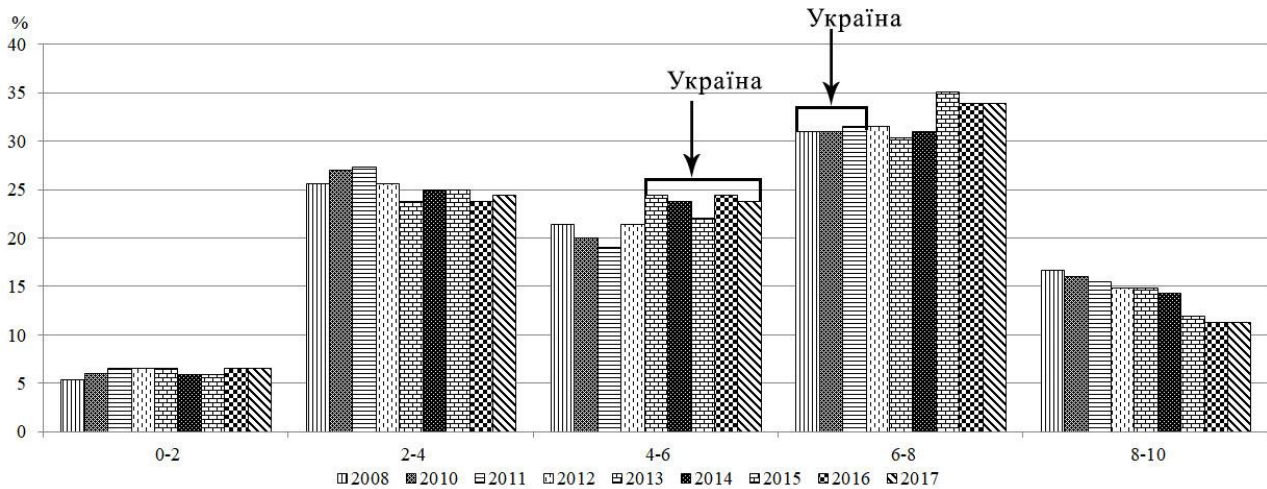

Рис. 4. Динаміка індексу демократії за країнами світу (розроблено автором за даними [15])

За даними 2008 року налічувалося 25% країн світу з найвищим індексом демократії (значення індексу понад 8), а в 2017 році таких країн залишилося 18% від загальної кількості; індекс від 6 до 8 у 2008 році був у 25%, а в 2017 році у 34%. Щодо України, то в 2007 році індекс розвитку демократії склав 6,94, а в 2017 році – 5,69. Відтак, наразі Україна за даним рейтингом належить до країн з гібридним режимом демократії.

Індекс свободи преси публікується організацією «Репортери без кордонів» та базується на її оцінці власних відомостей щодо свободи преси у світі [16]. Ступінь свободи, доступної журналістам у 180 країнах, визначається об'єднанням відповідей експертів на он-лайн анкету з 87 питаннями, орієнтованими на 6 категорій, що для наочності наведено на рис. 5. Цей якісний аналіз поєднується з кількісними даними про зловживання та акти насильства проти журналістів протягом оціночного періоду.

Нижче наведено приклади питань, наданих в анкеті відповідно до запропонованого у ній поділу [17]:

- існування приватної друкованої преси, приватних телевізійних мереж, приватних радіостанцій, фактори, що очевидно перешкоджають створенню незалежних, приватних ЗМІ; прозорість процесу надання ліцензій на телебаченні та радіо, міра офіційного втручання у призначення на посади директорів телерадіоорганізації, громадського телебачення та радіостанцій, економічна залежність приватних ЗМІ від прямих або непрямих державних субсидій, спонукання уряду рекламодавців виступати за певні ЗМІ тощо;
- заборона журналістської практики з різних причин, прозорість акредитаційних процедур для іноземних журналістів, ступінь особистого доступу журналістів до подій, наявність ситуацій коли журналісти отримують плату від будь-кого іншого ніж від їх постійного роботодавця з метою впливу на їх матеріал тощо;
- відображення засобами масової інформації загальної громадської думки, забезпечення охоплення та доступу до всіх політичних течій, наявність контролю та загроз журналістам з боку держави, наявність самоцензури журналістів через побоювання наслідків, концентрація ЗМІ в руках одного власника, справедливості розподілу виступів кандидатів під час виборчих компаній, можливість громадян безпосередньо та вільно контактувати з журналістами, вплив уряду на працівників ЗМІ, вплив рекламодавців на редакційну політику;

- забезпечення на законодавчому рівні свободи преси, свободи інформації та свободи вираження поглядів, гарантування доступу до публічної інформації, наявність правового механізму захисту конфіденційності джерел журналістів, наявність законів проти кіберзлочинів, що порушують право на свободу слова та доступ до новин в Інтернеті, наявність юридичних дій проти постачальників інформації, штрафи, що накладаються на постачальників інформації, передбачення законодавством таких злочинів, як богохульство чи неповага до влади та чи є засуджені за ці злочини тощо;
- необхідність офіційного дозволу щодо початку роботи новинних веб-сайтів, наявність у друкованої преси доступу до належних засобів друку та розповсюдження за розумною ціною, готовність місцевих або національних чиновників розширювати доступ до Інтернету, наскільки влада фільтрує вміст новин в Інтернеті, блокування доступу до технічних засобів для обходу фільтрації контенту, контроль з боку держави інтернет-користувачів, які виробляють незалежний інформаційний контент в Інтернеті, державний нагляд за внутрішніми користувачами, які переглядають незалежний веб-вміст новин тощо.

Рис. 5. Категорії питань щодо визначення індексу свободи преси (розроблено автором за даними [16])

Відповіді на питання надає команда фахівців, кожен з яких призначається в інший географічний регіон, веде детальний аналіз зловживань та насильства щодо журналістів та засобів масової інформації [16]. Ці дослідники також покладаються на мережу кореспондентів у 130 країнах.

Індикатор репресій для кожної країни розраховується на підставі даних про інтенсивність зловживань та насильства щодо суб'єктів ЗМІ протягом оціночного періоду. Цей кількісний показник використовується для оцінки якісного аналізу ситуації в країні.

Для визначення індексу свободи преси розраховуються два бали: перший базується на 1–6 показниках із семи, наведених на рис. 5 (питома вага категорії «плюралізм» у якому складає 1/3, сума категорій «незалежність ЗМІ», «навколишнє середовище та самоцензура», «законодавча база» складає 1/6, сума категорій «прозорість», та «інфраструктура» складає 1/12); другий включає всі сім категорій 5 (питома вага категорії «плюралізм» у якому складає 4/15, сума категорій «незалежність ЗМІ», «навколишнє середовище та самоцензура», «законодавча база» складає 2/15, сума категорій «прозорість», та «інфраструктура» складає 1/15, категорії «репресії» – 1/5, яка, у свою чергу, розраховується відповідно до спеціальної таблиці, що враховує термін ув'язнення журналістів незалежно від того чи є він професіоналом чи ні). Остаточним балом країни є більший із цих двох балів. Зазначається, що цей метод запобігає неправильному низькому оцінюванню (високому рейтингу) країни, в якій мало місце насильство проти журналістів. Для виключення плутанини підкреслимо, що для даного індексу 0 є найкращою оцінкою, а 100 – найгіршою.

На рис. 6 для наочності наведено аналіз динаміки індексу свободи преси за даними 166 країн світу [18]. За даними 2018 року першість за рівнем свободи преси отримали наступні країни Європи: Норвегія, Швеція, Нідерланди, Фінляндія та Швейцарія. Останнє місце посіла Північна Корея.

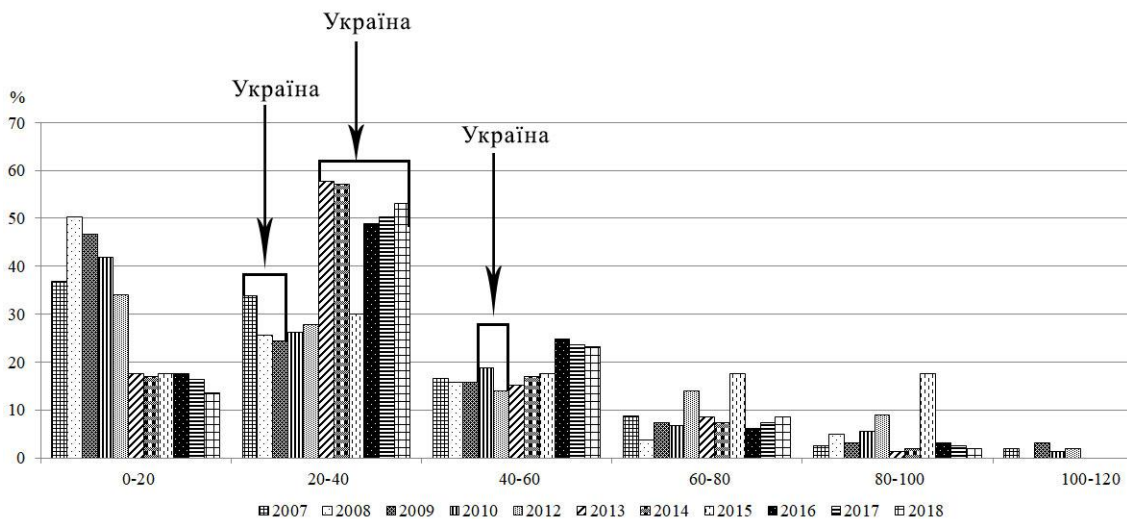

Рис. 6. Динаміка індексу свободи преси за країнами світу (розроблено автором за даними [18])

За даними 2007 року налічувалося 37% країн з найвищим індексом розвитку свободи преси (значення індексу до 20), а в 2018 році таких країн було 13% від загальної кількості. Індекс від 20 до 40 у 2007 році був у 34%, а в 2018 році у 53% країн. Щодо України, то в 2007 році індекс свободи преси складав 26,75, а в 2018 році – 31,16, тобто можна говорити про погіршення цього індексу за розглянутий період.

Індекс свободи у світі публікується «Freedom House» за участю команди внутрішніх та зовнішніх аналітиків та експертів з наукових досліджень, аналітичного центру та правозахисних громад та оцінює стан політичних прав та громадянських свобод у всьому світі [19]. Наприклад, до процесу формування видання за 2018 рік було залучено понад 100 аналітиків та 30 консультантів, запропоновані результати обговорюються та захищаються за результатами низки оглядових зустрічей, організованих за регіонами світу, в яких беруть участь співробітники Freedom House та група експертів-консультантів. Для наочності на рис. 7 наведено структуру показників, що включаються при розрахунку індексу свободи у світі.

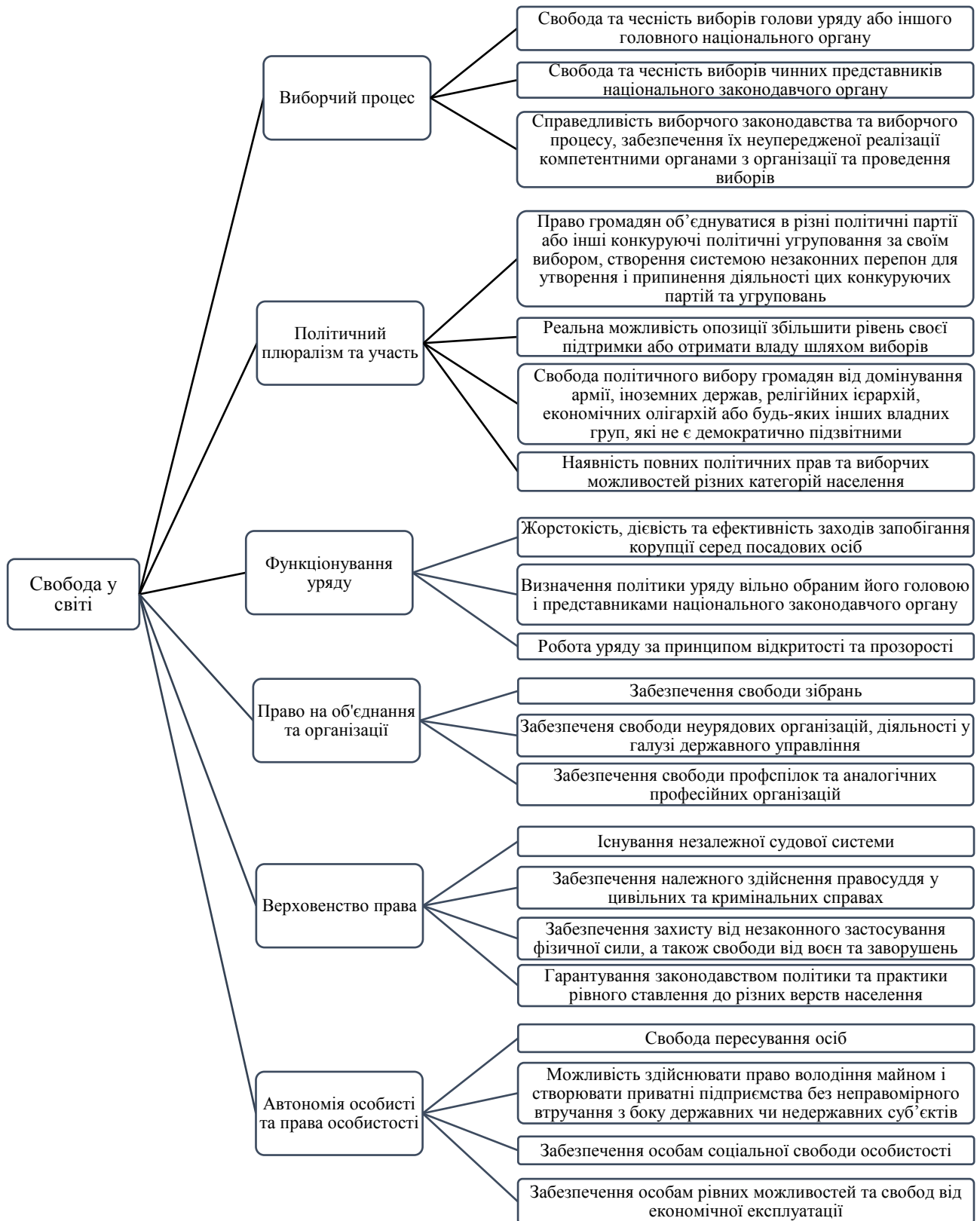

Рис. 7. Структура показників, що включаються при розрахунку індексу свободи у світі (розроблено автором за даними [19])

Для розрахунку даного індексу використовується трирівнева система, що складається з оцінок, рейтингів та статусу. Отже, першочергово розраховується загальна оцінка як сума балів за кожним показником, що наведений на рис. 7, при цьому «0» за кожним запитанням означає найменший ступінь свободи, а «4» – найвищий [19]. Зазначимо, що як орієнтир для

поточного року також використовуються оцінки з попереднього видання, більш того оцінка, зазвичай, змінюється лише в тому випадку, якщо впродовж року відбувся реальний розвиток, що потребує падіння або поліпшення (наприклад, придушення засобів масової інформації, перші вільні і чесні вибори в країні), хоча і поступові зміни умов іноді реєструються в балах. Також країні або території присвоюються два рейтинги: один для політичних прав і один для цивільних свобод, кожен рейтинг від 1 до 7, де 1, представляє найбільший ступінь свободи і 7 – найменший ступінь свободи, відповідає певному діапазону загальної оцінки. Додатково ще присуджується статус, а саме вільних (рейтинг від 1,0 до 2,5), частково вільних (від 3,0 до 5,0) або невольних (від 5,5 до 7,0) країн та територій. Крім того біля країни або території може бути наведена стрілка вгору або вниз, щоб виділити вагомі позитивні або негативні зміни.

На рис. 8 для наочності наведено аналіз стану індексу свободи у світі для 201 країни світу та території [20]. За даними 2018 року першість за індексом свободи отримали наступні країни Європи: Фінляндія, Норвегія, Швеція, за ними розташувалися Канада, Нідерланди, Австралія. Останнє місце посіли Сирія та Тибет.

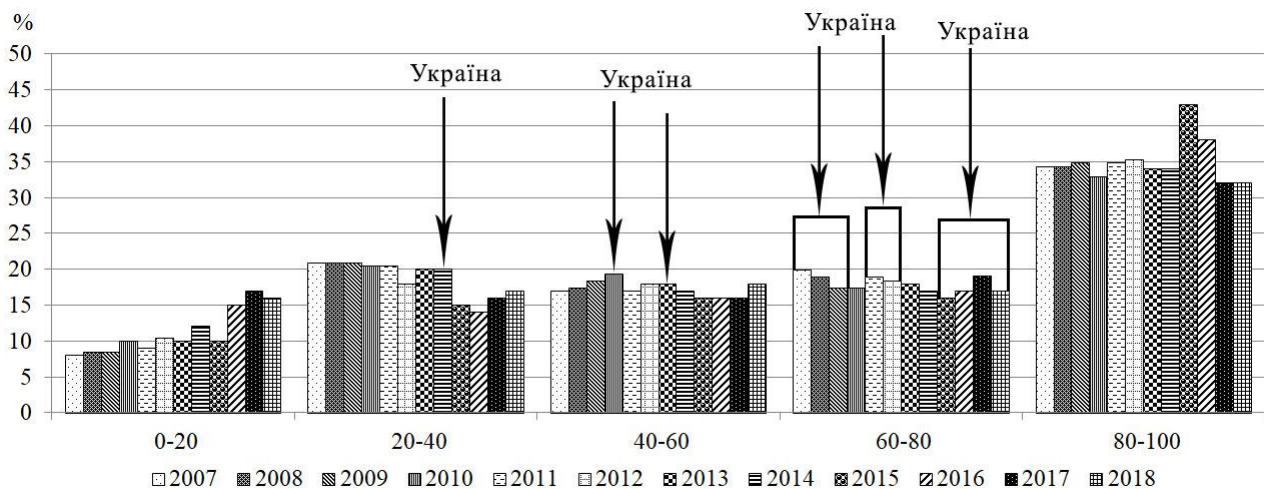

Рис. 8. Динаміка індексу свободи у світі за країнами світу (розроблено автором за даними [20])

За даними 2007 року було 34% країн світу з найвищими індексами свободами у світі (значення індексу понад 80), в 2018 році таких країн було 32% від загальної кількості; індекс від 60 до 80 у 2007 році був у 20%, а в 2018 році у 17%. Щодо України, то в 2007 році індекс свободи у світі складав 73, а в 2018 році – 62, відтак наразі Україна має статус «частково вільної» країни.

Розглядаючи побудовану кореляційну матрицю (табл. 1) між розглянутими індексами, яка була розрахована на основі 62 спостережень за 2016 рік, можна зробити висновок щодо наявності в цілому щільного взаємозв'язку на рівні значимості 0,005, що свідчить про наявність спільних факторів та показників в структурі їх субіндексів.

Таблиця 1
Кореляційна матриця за даними 2016 року (розроблено автором за даними [14; 15; 18; 20])

Назва індексу	Індекс розвитку електронного уряду	Індекс демократії	Індекс свободи у світі	Індекс свободи преси
Індекс розвитку електронного уряду	1			
Індекс демократії	0,74***	1		
Індекс свободи у світі	0,73***	0,81***	1	
Індекс свободи преси	-0,46***	-0,65***	-0,80***	1

Довідково: *** = P<0,005

Зазначимо, що розрахована для перевірки кореляція даних індексів за 2014 рік на тій самій базі спостережень майже не відображає суттєвих змін (кожен коефіцієнт кореляції відрізняється від свого аналогічного значення за попередній період не більш ніж на 6%) на тому ж рівні значимості.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, ринок ІКТ та ЗМІ є суттєвим підґрунтям, як щодо збільшення темпів економічного розвитку, так і для розбудови громадянського суспільства. Використання інструментів електронної демократії дозволяє розширити можливості щодо участі громадян у процесі державотворення та державного управління. Але, водночас, відсутність в Україні методології оцінки розвитку у сфері електронної демократії наразі не дозволяє об'єктивно оцінити ці процеси.

У результаті дослідження автором було встановлено структуру показників, що включаються до розрахунку індикаторів моніторингу розвитку електронної демократії, а саме індексів: розвитку електронного уряду, демократії, свободи преси та свободи слова.

Незважаючи на те, що ці індекси розглядають електронну демократію з різних аспектів, наявний в цілому щільний взаємозв'язок досліджуваних індексів на високому рівні значимості, найбільше корелюють між собою індекс демократії та індекс свободи у світі (коефіцієнт кореляції – 0,81). Загалом по світу спостерігаються тенденції щодо стагнації досліджуваних індексів.

Вважаємо доцільним подальше проведення заходів, спрямованих на поліпшення електронної демократії в Україні.

Перспективи подальших розробок за даною науковою проблематикою мають бути зосереджені на функціональному та кореляційному аналізі індикаторів моніторингу розвитку інформаційного простору, запропонованих іншими міжнародними організаціями, та побудові за його результатами єдиного інтегрального показника, який буде включати усі аспекти функціонування ринку ІКТ, та, як наслідок, надавати більш цілісну його характеристику.

Література

1. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 797-р від 08.11.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p> (дата звернення: 04.05.2018).
2. Довгий С. О. Передумови становлення інформаційного суспільства в Україні. К. : Азимут-Україна, 2008. 288 с.
3. Коломієць Г. М. Рейтинги країн за рівнем ІТ-сфери як індикатори розвитку актуальних форм суспільного багатства // Бізнес-Інформ. 2015. Вип. 11. С. 8–15.
4. Sanou B. The role of ICT in advancing growth in least developed countries : trends, challenges and opportunities. Geneva : International Telecommunication Union, 2011. P. 184. URL: https://www.itu.int/en/ITUUD/LDCs/Documents/Turkey_IV/The_Role_of_ICT_in (access date: 04.05.2018).
5. Sachs J. D., Modi V., Figueroa H. and etc. How information and communications technology can accelerate action on the sustainable development goals. URL: <https://www.ericsson.com/res/docs/2016/ict-sdg.pdf> (access date: 04.05.2018).
6. Farhadi M., Salehi H., Embi M. and etc. Contribution of information and communication technology (ICT) in country's H-index // Journal of theoretical and applied information technology. 2013. Vol. 57. № 1. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2352672 (access date: 04.05.2018).
7. Kreiss D. The problem of citizens : E-Democracy for actually existing democracy. 2015. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2056305115616151> (access date: 04.05.2018).
8. Кохалік Х. Світовий досвід впровадження електронної демократії : проблеми та досягнення // Ефективність державного управління. 2015. Вип. 42. С. 169–174.

9. Кузьменко В. Трансформація технологій демократичного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства // *Theory and history of public administration*. 2017. *Bun.* 3 (34). С. 49–54.
10. Pernice, I. *E-Government and E-Democracy : overcoming legitimacy deficits in a digital Europe*. 2016. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2723231 (access date: 04.05.2018).
11. Shirazi F. *Measuring E-Democracy opportunities : a global perspective*. 2009. URL: https://www.researchgate.net/publication/221096885_Measuring_E-Democracy_Opportunities_A_Global_Perspective (access date: 04.05.2018).
12. UN E-Government knowledgebase. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Methodology> (access date: 04.05.2018).
13. *Gearing E-Government to build resilient societies: preconditions and enabling environment. Annexes*. United Nations : Public institutions and Digital Government department of economic and social affairs. URL: https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2018-Survey/E-Government-Survey-2018_Annexes.pdf (access date: 04.05.2018).
14. UN E-Government Survey 2018. United Nations : Public institutions and Digital Government department of economic and social affairs. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2018> (access date: 07.05.2018).
15. *Democracy Index 2017 Free speech under attack : A report by The Economist Intelligence Unit* URL: https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/Democracy_Index_2017.pdf (access date: 04.05.2018).
16. *2018 World Press Freedom Index*. URL: <https://rsf.org/en/detailed-methodology> (access date: 04.05.2018).
17. *RSF Survey 2016*. URL: https://rsf.org/sites/default/files/rsf_survey_en.pdf (access date: 04.05.2018)
18. *Reporters without borders for freedom of information*. URL: https://rsf.org/en/ranking_list/archive (access date: 04.05.2018).
19. *Freedom in the World 2018. Methodology* // *Freedom House's annual report on political rights and civil liberties*. USA. URL: <https://freedomhouse.org/report/methodology-freedom-world-2018> (access date: 04.05.2018).
20. *About Freedom in the World. An annual study of political rights and civil liberties*. URL: <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world> (access date: 04.05.2018).

References

1. *On approval of the Concept for the e-democracy development in Ukraine and the plan of measures for its implementation: Law of Ukraine, No. 797-p, 08.11.2017 [Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku elektronnoi demokratii v Ukraini ta planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy, No. 797-p, 08.11.2017]*, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p> [in Ukrainian]
2. Dovhyi, S. O. (2008). *Prerequisites of the information society formation in Ukraine [Peredumovy stanovlennia informatsiinoho suspilstva v Ukraini]*, Azymut-Ukraina, Kyiv, 288 s. [in Ukrainian]
3. Kolomiets, H. M. (2015). *Country ratings by level of IT-sphere as development indicators of actual forms of social wealth [Reitynhy krain za rivnem IT-sfery yak indykatory rozvytku aktualnykh form suspilnoho bahatstva]*, *Biznes-Inform*, Issue 11, s. 8–15 [in Ukrainian]
4. Sanou, B. (2011). *The role of ICT in advancing growth in least developed countries: trends, challenges and opportunities*. International Telecommunication Union, Geneva, s. 184, available at: https://www.itu.int/en/ITU-D/LDCs/Documents/Turkey_IV/The_Role_of_ICT_in.
5. Sachs, J. D., Modi, V., Figueroa, H. and etc. *How information and communications technology can accelerate action on the sustainable development goals*, available at: <https://www.ericsson.com/res/docs/2016/ict-sdg.pdf>.

6. Farhadi, M., Salehi, H., Embi, M. and etc. (2013). *Contribution of information and communication technology (ICT) in country's H-index*. *Journal of theoretical and applied information technology*, Vol. 57, No. 1, available at: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2352672.
7. Kreiss, D. (2015). *The problem of citizens: E-Democracy for actually existing democracy*, available at: <http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2056305115616151>.
8. Kokhalyk, Kh. (2015). *World experience of e-democracy implementing: challenges and achievements [Svitovyi dosvid vprovadzhennia elektronnoi demokratii: problemy ta dosiahnennia]*, *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, Issue 42, s. 169–174 [in Ukrainian]
9. Kuzmenko, V. (2017). *Transformation of democratic governance technologies in conditions of the information society development [Transformatsiia tekhnolohii demokratychnoho upravlinnia v umovakh rozvytku informatsiinoho suspilstva]*, *Theory and history of public administration*, Issue 3 (34), s. 49–54 [in Ukrainian]
10. Pernice, I. (2016). *E-Government and E-Democracy: overcoming legitimacy deficits in a digital Europe*, available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2723231.
11. Shirazi, F. (2009). *Measuring E-Democracy opportunities: a global perspective*, available at: https://www.researchgate.net/publication/221096885_Measuring_E-Democracy_Opportunities_A_Global_Perspective.
12. UN E-Government knowledgebase, available at: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Methodology>.
13. *Gearing E-Government to build resilient societies: preconditions and enabling environment. Annexes. United Nations: Public institutions and Digital Government department of economic and social affairs*, available at: https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2018-Survey/E-Government-Survey-2018_Annexes.pdf.
14. *UN E-Government Survey 2018, United Nations: Public institutions and Digital Government department of economic and social affairs*, available at: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2018>.
15. *Democracy Index 2017 Free speech under attack, A report by The Economist Intelligence Unit* available at: https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/Democracy_Index_2017.pdf.
16. *2018 World Press Freedom Index*, available at: <https://rsf.org/en/detailed-methodology>.
17. *RSF Survey 2016*, available at: https://rsf.org/sites/default/files/rsf_survey_en.pdf.
18. *Reporters without borders for freedom of information*, available at: https://rsf.org/en/ranking_list/archive.
19. *Freedom in the World 2018. Methodology. Freedom House's annual report on political rights and civil liberties, USA*, available at: <https://freedomhouse.org/report/methodology-freedom-world-2018>.
20. *About Freedom in the World. An annual study of political rights and civil liberties*, available at: <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world>.